

ÉVI JELENTÉS

az orsz. közoktatási tanácsnak 1893—94-ik tanévi működéséről.

Munkásságunk, melynek alább felsorolt adatai a most végződő tanév idejére terjednek ki, ismét felölelte oktatásügyünk egész körét. Mind a középiskolák mind pedig a népoktatási intézetek oktatásügye bőven szolgáltatott anyagot revisionalis munkálatok végzésére, adminisztrationalis teendőkre, pædagogiai elméleti és gyakorlati kérdések fejtegetéseire, tárgyalásaira. Tárgyalásaink az oktatásügynek nemcsak elméleti részeire terjedtek ki, hanem felölelték a testi, nevelés különböző kérdéseit is. Szemmel kísértük az egész ország mindennemű tanintézetének tanítói eljárását, még pedig nemcsak a pædagogia követelményeinek szempontjából, hanem az államiság igényeinek tekintetéből is, és nemcsak írásbeli jelentések nyomán, hanem az ország különböző részeiben mindennemű tanintézetekben a hely színén szerzett közvetlen tapasztalatok alapján is. Munkálatainkba bele vontuk részint az alapszabályainkban kifejezett jogosultságnál fogva, részint a vallás- és közoktatásügyi minisztertől időnként nyert felhatalmazás alapján az egész ország oktatásügyének munkásait. Üléseinken többször részt vettek a tanácson kívül álló meghívott szakférfiak, könyv- és tanszerbirálatainkban osztoztak a tanácstagokon kívül a főváros és vidék tanférfiai a legkülönbözőbb iskolanemek és szaktudományok szerint. A tanács, mely magában foglalja az elméleti pædagogia, a tanügyi administratio legnagyobb részben a gyakorlati tanítással foglalkozó szakférfiakat, állandó összeköttetésben állt az iskolával, nem elvont elméletek szerint teljesítette iskolaszervezeti, tantervi munkálatait, hanem figyelembe vette sőt kikérte a gyakorlati tanférfiak, tanári testületek véleményét. Munkálkodásában nem zárkózott el a tanügyi közvélemény nyilvánulásai elől, megérdemelt figyelemben részesítette az oktatásügy javát célzó eszméket, ha azok nem is a tanácsban merültek fel először, és a saját álláspontjának, véleményének, megállapodásainak publicitását sem kerülte. Ha nem mutathat is fel a lefolyt év munkásságában nagyszabású alkotásokat, mert hiszen nagyszabású alkotások nem egynéhány hónap tevékenységének eredményei szoktak lenni, mégis mind a középiskolai mind a népnevelési oktatásügy terén egy-egy oly fontosabb mozzanat domborul ki, melyek az illető oktatásügyi csoport körében jelentékenyebb eszme képviselői s messzeterjedő intézkedéseknek lesznek mozgatói.

A középiskolai oktatásügy körében a legfontosabb mozzanat volt a tanács ez évi munkásságában az a sok és beható tanácskozás, melyeket az egységes középiskola elvi sőt részletkérdéseinek megvitatására, tisz-

tázására fordított. A tanférfiakat, a szülőket, sőt mondhatni az egész művelt közvéleményt évek óta foglalkoztató kérdés, hogy milyen leszén a jövő középiskolánk, ma már annyira tisztázva van, hogy az egységes középiskola vázát határozott vonásokban magunk előtt látjuk. Meg van vitatva tüzetesen, sőt ki is van jelölve az az alap, a melyre fel kell építenünk a jövő középiskoláját, megvan állapítva a tagozat, a melyek szerint a középiskolai tanulmány felosztásra kerül. Ki van jelölve az elérendő végcél, megvannak határozva a cél elérésére szükséges eszközök. Nem sok az, a mi még hátra van, hogy hozzáfoghassunk a tanterv megállapításához s majdan, ha sanctiót nyernek mindezen előmunkálatok, a nagyszabású oktatásügyi reform életbeléptetéséhez.

A népoktatásügy körében kiemelkedő mozzanatot képez a lefolyt év munkásságából az elemi tanítóképezdek tantervének elkészítése. Több mint két évtizedre terjedő habozó, ingadozó munkásságnak vet véget a czélt világosan megjelölő, a tanítás keretét pontosan meghatározó képezdei tanterv, mely egyik leghathatósabb eszköze lesz oktatásügyünk egyik legfontosabb részletének a tanítók képzése fellendülésének. Csak az, a ki tudja, milyen állapotban van hazánkban a tanítóképzés, csak az, a ki tudja, milyen intézetekben, milyen didaktikai készültséggel, milyen taneszközök és tankönyvek használata mellett képezik a magyarországi tanítók nagyobb számát, csak az méltányolhatja kellőleg az új képezdei tanterv jelentőségét. Mi tudjuk az állami képezdek hiányait is, de láttuk és ismerjük a nagyszámú felekezeti képezdek tanításának alacsony színvonalát; a tanács részéről kiküldött iskolalátogatók a hely színén tapasztalták a magyar tanítók nagyobb része képzésének sajnálatos, akárhányszor szégyenletes körülményeit, mi biztosan számíttunk rá, hiszszük, sőt tudjuk, hogy az állami képezdek új tanterve jelentékenyen emelni fogja a tanítóképzés ügyét, elő fogja segíteni alkalmas tankönyvek készülését, maga után fogja vonni a felekezeti képezdek tanítási színvonalának emelkedését.

Legyen elég a tanács munkásságának csak e jelzett két jelentékenyebb mozzanatát kiemelnem s folytatólag csak rámutatnom a végzett nagyobb munkálatok sorozatára. A lefolyt tanévben készítettük el: a szabályrendeletet az elemi nép- és polgári iskolák írásfüzeteinek készítéséről, a kiseddóvóképezdekben használandó tankönyvek jegyzékét, a középiskolai énektanításra való képesítés szabályzatát. Javaslatot tettünk az alsó fokú kereskedelmi és iparos iskolák vallástani oktatásáról, a goth betűk használatáról a leányiskolákban, a latin írásbeli vizsgálatok módosítása tárgyában, a kiseddóvóképző tanárok képzése és képesítése felől, a hevenyfertőző kórok tanítása, ügyében, a Lendl-féle természetrajzi preparatorium felől, a kézügyesség tanításáról, a tankönyvbírálatok

módosítása tárgyában, a nevelőnőképzés ügyében, a tanítói oklevelek kiállítása felől.

Jelentést tettünk : a tanító- és tanítónőképezdek vizsgálati ügyiratairól és évváró jelentéseiről, a német philologusok bécsi congressusáról, a tornatanítók képzése- és képesítésére vonatkozó szabályrendeletekről.

Átvizsgáltuk : a tanítóképezdei igazgatói zárjelentéseket, a fiumei államgymnasium módszeres értekezleti jegyzőkönyveit, a balatonfüredi szeretetház vinczellérképezdjének szervezetét, a kereskedelmi középiskolák zárvizsgálati ügyiratait, az alpestesi népiskolai gondnokság javaslatát az ismétlőkorú tankötelesek oktatásáról, a brassai román keresk. középiskola vizsgálati ügyiratait, az állam vezetése és felügyelete alatt álló összes középiskolák érettségi vizsgálati ügyiratait és évváró jelentéseit, a budapesti polgári iskolai tanítóképezde tantervét.

Indítványt tettünk a keresk. középiskolák tanárai részére szervezendő póttanfolyamok iránt, a Fekésházy díjra pályázó hazai idegen nyelvű könyvekről, a játékkönyv és irástanítási vezérkönyvre hirdetett pályázatok eredményei felől.

Az elsorolt adatok meggyőző bizonyosságot tesznek a tanácsnak nemcsak állandó és folytonos munkásságáról, hanem e munkásság sokoldalúságáról is, mely miként fentebb is megemlítém, kiterjedt oktatásügyünk egész körére a kisedővástól a tanárképzés és képesítés ügyéig. Legbehatóbban foglalkoztunk a középiskolák oktatásügyével, a melynek elméleti része csaknem teljesen benne volt munkakörünkben, de igen nagy számmal fordultak meg a tanácsnál a népoktatási intézetek ügyei is, főleg a tanító- és tanítónőképezdek előterjesztései a tanítás legváltozatosabb kérdései felől. A szakiskolák ügyei közül legtöbb jutott el hozzánk a kereskedelmi középiskolákból, kevesebb az iparos oktatás köréből, melynek ügyei újabban az orsz. iparoktatási tanács körében intézettek el. De azért még így is oly terjedelmes az orsz. közoktatási tanács munkaköre, hogy alig érezhető teendőinek némi könnyítése az iparoktatási tanács körébe utalt nem jelentékeny számú ügy csökkentésével, sokat teljesíthetne az orsz. tanszermúzeumi bizottság is, mert meglehetősen kiterjedt munkásságra ad anyagot a közoktatási tanácsnak a taneszközök megvizsgálása is, miként ezt az alábbi felsorolás — mely jóval kisebb a múlt évinél — bizonyítja.

A lefolyt tanév alatt vizsgáltuk át : a Hölzel-féle intézet újabb kiadványait, Európa, Magyarország, és az Osztrák-magyar monarchia térképeit, a Gerold-féle Wandtafeln gyűjteményt, a Kerekes-féle iskolai irkákat, a Gyöngyösy-féle geometriai átrakó léptéket, a Brunner-féle és Sziklai czégek kisedőví szelvényt, a medgyesi ágost. gymnasium térképeit, a Bossányi-féle kisedőví taneszközöket, a báró

Schilling-féle «Die Schädlinge des Obst- und Weinbaues» című művet szemléltető képeivel, a Horváth-féle térképvázlatokat.

Ezen sorozat alatt foglalom össze azokat a munkálatokat, a melyek részben tán a tankönyvbírálatok közé volnának sorolhatók, de mert más szempontok figyelembe vétele mellett történt megítélésük, mégis külön említendőek. Első helyen említtem meg az államiság szempontjából átvizsgált s tömegesen érkezett nemzetiségi intézetek tankönyveit, névszerint: az újvidéki gör. kel. gymnasium szerb tankönyveit, és a nagyszebeni gör. kel. román képezde tankönyveit. Átvizsgáltuk ezeken felül: az egyetemi nyomda régi kiadványait, a középiskolai ifjusági könyvtári jegyzék II. füzetét, az óvónőképzedei átdolgozott pályaműveket, a román-magyar és horvát-magyar szótárakat, a román középiskolák számára lefordított magyar tankönyvek román kéziratait, a *Westöstliche Rundschau* füzeteit és a fiumei államgymnasium részére készült olasz-magyar nyelvtant.

Az itt felsorolt munkálatokból külön ki kell emelnem a nemzeti-ségi intézetek tankönyveinek megbirálása alkalmával észrevehetően feltűnő eredményt, melyet eléggé örvedetesnek lehet neveznünk, azt t. i., hogy a nemzetiségi intézetek tankönyvei lassan-lassan mindegyre kevesebb kifogásra szolgáltatnak tárgyat. Az újvidéki szerb gymnasium ugyan még használ külföldi (belgrádi) tankönyveket, de mindegyre sa- porítja a jobb magyar tankönyvek fordításait, hasonlóképen örvedetes jelenség, hogy a román gymnasiumok tankönyvei is folyton javulnak, különösen az állami vezetés alatt állók állami támogatásban részesülnek a magyar tankönyvek lefordításánál, csak az egyházi főhatóság alatti román intézetek könyvei ellen van még gyakori és súlyos kifogás, itt is több a népoktatási, mint a gymnasiumi tankönyvek ellen. Ezek között még gyakran található államellenes tanokat hirdető, tendentiosus tartal- mú, külföldről importált mű, melyeknek kiküszöbölése érdekében résen kell lennünk.

A mi a tanács tankönyvbírálati munkásságát illeti, erre vonatko- zólag a következő adatok nyujtanak kellő felvilágosítást. Eddig elintézett tankönyvbírálat volt összesen 178 (tavaly 180), melyek a következőleg oszlanak meg: középiskolai új mű volt 24 (tavaly 25), engedélyeztetett közülök 19 (tavaly ugyanennyi), nem engedélyeztetett 5; új kiadású középiskolai mű volt 42 (tavaly 39), ezekből engedélyeztetett 39 (tavaly 36), nem engedélyeztetett 3 (tavaly ugyanennyi), tehát összesen közép- iskolai mű megbiráltatott 66 (tavaly 64), ezekből engedélyeztetett 58, azaz 87 % (tavaly 85 %), nem engedélyeztetett 8, azaz 13 % (tavaly 15%). Miként az itt felsorolt adatok bizonyítják, a középiskolai könyvbírálatok számadatai, valamint az új könyvek és új kiadások száma és a birálati eredmények is feltűnő közel állanak egymáshoz, oly kevés eltérés mu-

atkozik a számadatokban, hogy a középiskolai könyvek terén a két év adatai majdnem azonosoknak mondhatók.

Nem sokkal nagyobb az eltérés a népoktatási intézetek tankönyveinél sem. Népoktatási intézetekre szánt új mű volt 34 (tavaly 26), ezekből engedélyeztetett 17 (tavaly 16), nem engedélyeztetett szintén 17 (tavaly 10). Ezen rovatnál az eredmény még igen kedvezőtlen, mert azt mutatja, hogy a népiskolai új könyvek 50 %-a nem engedélyezhető. Új kiadású népoktatási mű megbíráltatott 56 (tavaly 63), ezekből engedélyeztetett 48 (tavaly 55), nem engedélyeztetett 8 (tavaly ugyanennyi). Összesen volt tehát népoktatási mű 90 (tavaly 89), ezekből engedélyeztetett 65, azaz 72 % (tavaly 79 %), nem engedélyeztetett 25, azaz 28 % (tavaly 21 %), könyvtárak számára megbíráltunk összesen 7 művet (tavaly tizenötöt), ezekből engedélyeztetett, illetőleg ajánlatotott 5, nem 2. Nemzetiségi tanintézetek számára a tömegesen érkezett könyveken kívül volt összesen 15 (tavaly 14), melyekből engedélyeztetett használatra 10, vagyis 75 %, eltiltatott 5, vagyis 25 %.

Ha a szorosabb értelemben vett iskolakönyvek bírálatainak eredményeit vesszük csak számba, azt találjuk, hogy a 156 (tavaly volt 153) középiskolai és népoktatási intézetekre szánt tankönyv közül engedélyeztetett 123, azaz 78·8 % (tavaly 82 %), nem engedélyeztetett 33, azaz 21 % (tavaly 18 %). Ha a megbírált összes iskolakönyvek számából levonjuk az új kiadású művek számát, azt látjuk, hogy 58 új műre 98 új kiadás esik, ha tehát az új kiadások megbírálása nem követeltetnék; a tankönyvbírálati munkásság körülbelül egy harmadára csökkenne; de sietek hozzátenni, hogy ez az eredmény csak látszólagos, mivel új kiadású könyvek nagyrészt vagy lényeges módosításokon mennek át, vagy igen sokszor más szerző dolgozza át, tehát mégis csak bírálat alá kell venni őket, így a bírálati munkálat csak egy harmaddal csökkenne, számszerint kifejezve olyan lenne a viszony mint 104 : a 37-hez, vagyis 65 %-át a könyveknek meg kellene bírálni és csak 35 % maradna el. Ez az eljárás pedig pénzügyi hiánynyal jár, mert az új kiadású könyvek megbírálásával járó megtakarítások megszűnnek. Tehát a könyvbírálati eljárás tervezett módosításával a bírálati költségek fedezetéről is másképp kell gondoskodni.

Az elsorolt munkálatok tárgyalására tartottunk a lefolyt évben 50 ülést, még pedig 1 teljes ülést, 10—10 szakosztályit, 8 bizottságit és 21 elnökségit. Legtöbb ülésezéssel járt az egységes középiskolai és a képezdei tantervi munkálat, ezeken az üléseken vettek részt legnagyobb számban a tanácson kívül álló meghívott szakférfiak.

A hírlapok és folyóiratok ez évben is megrendeltettek s állandó használatban részesülnek, az évfolyamok rendszerint kötetbe foglalva, a könyvtárban helyeztetnek el, a hol külön osztályt képeznek, s maga ez

a gyűjtemény igen értékesnek mondható. De örvendetes jelenségnek kell mondanom könyvtárunk szaporodását, melyre a közoktatásügyi kormány gondoskodása évről-évre jelentékeny rendkívüli dotatiót juttat. Ez évben is 300 frtot köszönhetünk jóakaró gondoskodásának, mely összegből kiváló becsú, értékes műveket szerezhettünk meg. Ekként könyvtárunk lassan-lassan értékes szakkönyvtárrá fejlődik, melyben alapvető pädagogiai elméleti szakmunkák lesznek, valamint együtt lesznek a tanügyi adminisztrációra vonatkozó gyűjteményes művek. A tanács széleskörű munkásságánál fogva sokféle beszerzésre levén szükség, a könyvtárra fordítható összeg is sokféle oszlik meg, azért egy-egy tudományág, vagy az oktatás egy-egy iránya gazdagon még nincs képviselve, de az elnökség törekvése, hogy lehetőleg minden ágához oktatásügyünknek legyenek segédeszközök, már eddig is figyelmet érdemlő könyvtárrá fejlesztette gyűjteményünket. Legnagyobb szaporodást természetesen tankönyvgyűjteményünk mutat fel, melyben iskolanemek és szaktudományok szerint majdnem minden újabb tankönyv megvan, az állami approbatio alá került kiadványok mind megtalálhatók könyvtárunkban. Rendezésük, illetőleg jegyzékük czédula-catalogusba foglalása még folyton tart, mert ennek a munkálatnak végzésére csakis a tanévi szünet idejét fordíthatjuk. Az irodai ügyforgalom ma már oly nagy, hogy nemcsak a könyvtár rendezésére idő nem jut a munkaév alatt, hanem még az indexnek a folyó ügyekkel való kiegészítése is néha hetekig késik. De a legközelebbi tanévi szünet alatt egy-két osztály czédula-catalogusa szintén el fog készülni.

Iráttárunk is évről-évre fokozatosan és rohamosan növekszik, áttekintését a betűrendes index biztosítja, mely folytonosan és állandóan kiegészítették az ügyforgalom menete szerint, mert nélküle az adminisztratio nemcsak fennakadna, hanem határozottan lehetetlenné lenne, így is mondhatni a legtöbb időt az irattár rendbentartása és használata veszi igénybe. Az irattár évről-évre a polgári év végén revisio alá kerül, felőle azt jelenthetem, hogy teljesen rendben van.

Programgyűjteményünk minden tanév végén szaporodik a tanterületi főigazgatók által hivatalból beküldött középiskolai értesítőkkal, ezek sorszám szerint rendezve s jegyzékbe foglalva, a könyvtárban vannak elhelyezve. A gyűjtemény eddig 1764 számra terjed.

A pénztári kimutatás s a tanácsnak számadásai a polgári év végén törtévnén, felemlíthetem, hogy a tanácsnak törvényhozásilag megállapított költségvetése 14,600 frtra rúg ez évben. Ebből az összegből a tanács közvetlen elszámolása alá tartozott az 1893. december végén felterjesztett számadásokban bevételként 8535 frt 27 kr., de ebben befoglaltatik a 300 frt könyvtári rendkívüli dotatio is, kiadásként pedig személyi járandóságok és dologi kiadások czímén 8200 frt 10 kr. Miként tehát az

összegezett számadatok tanúsítják, a számadásokat ismét pénztári hiány nélkül zárhattuk le. Pedig miként a múlt évben megemlítettem, úgy most sem maradhat el annak megemlítése, hogy jelentékeny összegre rúg a tanácsnak azon bírálati kiadása, a melyekért — mint pl. a tömegesen érkező, hivatalból bekövetelt nemzetiségi könyvekért — semmi-nemű díj nem foly be a tanácshoz.

Nevezetes mozzanata volt a tanács munkásságának a lefolyt évben teljesített iskolalátogatás is. Ez a működés talán egyike a legközvetlenebbül ható tevékenységnek, mert az iskolai életnek személyesen tapasztalt hiányai nagyrészt azonnal javíthatók. Alig három éve teljesítik a tanácstagok mint iskolalátogatók e nemű megbízataisaikat s máris egész sereg intézkedés tanúskodik e látogatások üdvös eredményéről, szemmel láthatólag, kézzel foghatólag tapasztalhatjuk az oktatásügy javulását. Hogy a tanárok, tanítók didaktikai működésének javítását igen sokszor lényegesen előmozdítják az iskolákat látogató tanácstagok, azt az illető tanárok, tanítók, tantestületek maguk is elismerik.

Az év történetéhez tartozik annak megemlítése is, hogy a tanév folyamán történt először a tanácstagok felének kisorsolása, valamint az új tagok kinevezése, de a kisorsoláson kívül egyéb személyi változások is történtek, a mennyiben a tagságról lemondtak Than Károly és Keleti Gusztáv s helyökbe kinevezettek dr. Illosvay Lajos és dr. Demeczky Mihály tanárok. A külső bírálói tagságról lemondott dr. Jancsó Benedek, de helyének betöltése iránt nem történt intézkedés, mivel a külső bírálók megbízatása a most végződő tanévvel úgys lejár.

Ezek azok az adatok, mélyen tisztelt Tanács a melyek a lefolyt tanév alatt kifejtett munkásságunkat jellemzik, iparkodtam az adatokat lehetőleg híven és teljesen felsorolni, kerülve minden ítéletmondást, szorítkozva pusztán a tények elmondására; gondolom, szabad befejezésül egy subjectív ítéletet is kifejeznem, azt, hogy nem volt az elsorolt terjedelmes munkakörnek egyetlenegy ága, egyetlen mozzanata sem, mely ne a magyar oktatásügy emelésének, javításának lett volna szentelve,

Kérem jelentésemnek tudomásul vételét.

FERENCZY JÓZSEF.